

**Centralizētā eksāmena
latviešu valodā un literatūrā
3. daļas (teksta analīzes) vērtēšana**

Metodiskais materiāls

Atbildīgais par izdevumu Kaspars Špūle

ISEC redakcija

Satura rādītājs

Ievads	3
Teksta analīzes mērķis skolā un eksāmenā	4
Latviešu valodas un literatūras eksāmena teksta analīzes (3. daļas) uzdevumi un vērtēšanas kritēriji	5
Latviešu valodas un literatūras eksāmena teksta analīzes (3. daļas) teksti, eksaminējamo atbildes un vērtējums.....	11
Prozas analīze	11
Drāmas analīze	17
Dzejas analīze.....	24

Ievads

Metodiskais materiāls par latviešu valodas un literatūras centralizētā eksāmena teksta analīzes daļas vērtēšanu paredzēts gan personām, kurām jākārtā centralizētais eksāmens, gan latviešu valodas un literatūras skolotājiem, kuri vērtē darbus.

Metodiskā materiāla pirmajā daļā ir informācija par eksāmena teksta analīzes būtību un tā nozīmi eksāmenā. Otrajā daļā iekļauti centralizētā eksāmena latviešu valodā un literatūrā 3. daļas uzdevumi, to vērtēšanas kritēriji. Trešajā daļā ir iepriekšējo mācību gadu eksāmenā piedāvātie daiļdarbi (fragmenti), eksaminējamo atbildes un to vērtējums. Skolēnu darbu piemēri ir datorsalikumā, saglabājot oriģinālo tekstu, tai skaitā stila un pareizrakstības kļūdas. Metodiskajā materiālā iekļautos skolēnu darbus nevar uzskatīt par paraugiem, jo vērtēšanai izmantoti dažādas kvalitātes darbi.

Ceru, ka metodisko materiālu izmantos, lai izprastu teksta analīzes jautājumus centralizētajā eksāmenā un veicinātu standartizētu vērtēšanu.

Paldies par sadarbību metodiskā materiāla sagatavošanā vērtēšanas ekspertēm Dacei Dalbiņai, Beatrisei Garjānei un Līgai Ulbertei.

Kaspars Špūle,
Izglītības satura un eksaminācijas centra
speciālists latviešu valodas un literatūras pārbaudes darbu jautājumos

Rīgā, 2009. gada martā

Teksta analīzes mērķis skolā un eksāmenā

Katrā pārbaudījumā skolēnam ir iespēja atklāt un pārliecināties par mācībās iegūtajām kompetencēm. Vispārējās vidējās izglītības mācību priekšmeta standarts literatūrā nosaka, kuras kompetences iegūstamas, aptverot mācību priekšmeta saturu. Literāra darba analīze un interpretācija ir skolotāja un skolēna radošās darbības mērķis un rezultāts. Lai skolēns saprastu un sadarbībā ar pedagogu plānotu savu mācīšanos vidusskolā literatūras stundās, mācību priekšmeta standartā paredzētas pamatkompetences – ar izpratni lasa, raksta, analizē, raksturo, salīdzina, vērtē –, kuras pilnveidojas trijos gados. Mākslinieciskā izziņa literatūras stundās veicina skolēna vispārējās kompetences darboties ar abstrakcijām – idejām, simboliem, tēliem.

Atbilstoši izvēlei tiek lasīti un analizēti literārie darbi un iepazīta antīkā, renesanses, romantisma, reālisma, modernisma un postmodernisma literatūra. Tādējādi vidusskolēnam ir pietiekamas iespējas un laiks pēctecīgi iegūt, analizēt un vērtēt individuālo lasīšanas un lasītāja pieredzi.

Arī 21. gadsimta literatūra turpina būt dzīves attēlojums, vērtību atklājums, izjūtu un jūtu pārdzīvojums, emocionālas, intelektuālas un estētiskas baudas avots. Literāra darba prasmīgas analīzes gaitā norisinās uztvertā subjektīva izdzīvošana, kur vispirms svarīgi jutekliskie, emocionālie iespaidi un tieši tāpēc eksāmenā skolēnam ir piedāvāts izvēlēties analīzei vienu darbu vai tā fragmentu. Raksturojot izvēlēto literāro darbu, atklājas mācību laikā iegūtā spēja svešo (eksāmenā noteikto darbu vai tā fragmentu) aptvert un atklāt kā savējo – izjusto un saprasto. Ir skaidrs, ka literāra teksta analīzē skolēns pauž savu pamatoto estētiski vērtējošo attieksmi ne tikai pret literatūru kopumā, bet arī pret darbos attēlotajām dzīves vērtībām un jēgu. Protams, veiksmīgu analīzi ietekmē skolēna patstāvība, atbildība un pašcieņa mācīšanās laikā.

Teksta analīzei eksāmenā tiek iekļauti gan latviešu literatūras klasikas, gan mūsdienu autoru darbi, respektējot literāro darbu māksliniecisko kvalitāti un piemērotību skolēnu mācību pieredzei. Katrā uzdevumā nepieciešama prasme raksturot, t. i., atklāt un pamatot būtiskākās pazīmes, īpašības, izpausmes.

Lai literāra darba analīze eksāmenā veidotos sistemātiska un standartizēti vērtējama, tā ir strukturēta uzdevumos, kuri atbilst daiļdarba analīzes vispārīgiem nosacījumiem.

Latviešu valodas un literatūras eksāmena teksta analīzes (3. daļas) uzdevumi un vērtēšanas kritēriji

Izlasiet tekstus (prozas darbu vai tā fragmentu, lugas fragmentu, dzejoli)! Izvēlieties vienu no tekstiem un analizējiet to, veicot uzdevumus, kas apzīmēti ar tekstam atbilstošo burtu! Atbildes pamatojiet ar piemēriem no teksta!

1.	<p>A. Nosauciet un raksturojiet prozas darba (fragmenta) tēmu!</p> <p>B. Nosauciet un raksturojiet lugas fragmenta tēmu!</p> <p>C. Nosauciet un raksturojiet dzejoļa motīvu!</p>
-----------	---

Literāra darba saturs ir daiļdarbā attēlotās dzīves parādības, kas nosaka darba tēmu. Dzīves daudzveidīgās parādības rakstnieks attēlo individuālā skatījumā un vērtējumā.

Epika ir literatūras veids, kura pamatā ir vēstījums par personām notikumos. Episka, respektīvi, prozas, darba saturu rakstnieks atklāj attēlotajās dzīves ainās, darbojošos personu rīcībā un pārdzīvojumos, raksturos. Literāra darba tēma tiecas pateikt, kas saturā ir galvenais, un ir šī satura īss formulējums.

Drāmas kā literatūras veida saturu nosaka dramatiskā cīņa jeb konflikts. Drāma tēlo konflikta attīstību kā vienotu un mērķtiecīgu darbību, kas ir lugas pamatā. Tēma atklājas konflikta attīstības rezultātā. Dramatisms rodas, ja tiek pretstatīti atšķirīgi varoņu mērķi un intereses. Dramatisms objektīvi piemīt arī ikdienas realitātei, bet par lugas noteicējfaktoru tas kļūst tad, ja tiek konfrontēts ar cilvēka gribu vai izvēli.

Lirika ir literatūras veids, kurā atklājas autora pārdzīvojums un attieksme pret dažādām dzīves parādībām. Motīvs ir dzejolī attēlotā dzīves norise, parādība, cilvēka jūtas, īpašības, tas atklāj dzejolī paustā pārdzīvojuma saturu.

2.	<p>A. Raksturojiet prozas darba (fragmenta) problēmu!</p> <p>B. Raksturojiet lugas fragmenta konfliktu!</p> <p>C. Raksturojiet dzejoļa liriskā “Es” pārdzīvojumu!</p>
-----------	--

Episka darba problēma ir jautājums, kas darbā risināts tēlaini un emocionāli, tas ir kādas autoram nozīmīgas dzīves daļas izcēlums, saasinājums.

Konflikts tulkojumā no latīņu valodas nozīmē ‘sadursme’. Pretrunas lugā var atklāties atšķirīgos uzskatos, raksturos, rīcībā, taču tie ir tikai konflikta priekšnosacījumi. Pats konflikts jau ir šo pretrunu rezultāts, kad ir neizbēgama pretēju spēku sadursme – cīņa. Konflikts ne tikai uzrāda pretrunas, bet ir arī līdzeklis, lai meklētu pretrunu cēloņus, iespējamo attīstību un risinājumu. Konflikta attīstības robežas konkrētajā lugā konkretizē sižets, bet var runāt arī par arhetipiskajiem konfliktiem (piemēram, tēvu – dēlu konflikts). Bieži ārējā konflikta un tā peripetiju risinājums ir cieši saistīts ar varoņa iekšējā, psiholoģiskā konflikta atklāsmi.

Liriskais “Es” dzejolī parasti ir vispārināta persona. Liriskā “Es” emocionālas pārdomas par attēloto parādību rada pārdzīvojumu – izjūtu virkni. To attīstība dzejolī atklājas ekspresīvi, izteiksmīgi, skaniski. Iedziļināšanās valodas tēlainībā, kompozīcijā un ritmā palīdz ieraudzīt un atrast savus vārdus pārdzīvojuma cilvēciskās jēgas secīgai, vienotai atklāsmei.

3.	<p>A. Raksturojiet prozas darba (fragmenta) vēstījuma veidojumu (vēstījuma elementus, formu)!</p> <p>B. Raksturojiet lugas (fragmenta) uzbūvi (kompozīciju, dialoga veidojumu, remarkas)!</p> <p>C. Raksturojiet dzejoļa kompozīciju, panta formu, ritmu!</p>
-----------	--

Literārā darba saturs neatdalāmi saistīts ar tā formu un kopā veido māksliniecisku veselumu. Kompozīcija tulkojumā nozīmē ‘salikums’, proti, daiļdarba elementu savstarpējā saistība un mērķtiecīgs izkārtojums laikā un telpā atbilstoši autora mākslinieciskajam nolūkam. Dialogs tulkojumā no grieķu valodas nozīmē ‘divu cilvēku saruna’. Dialogu ietekmē katras iesaistītās personas runas mērķis un motīvs (tie var būt gan atšķirīgi, gan kopīgi), līdz ar to dialogu var analizēt, nosakot kopīgo tēmu kā galveno elementu un individuālos runas mērķus.

Epikas jeb prozas darbs ir vēstījums par personām notikumos. Vēstījums visbiežāk ir trešās personas (“viņš”) formā, retāk – pirmās personas (“es”) formā. Ļoti reti tiek izmantots otrās (“tu”) personas vēstījums. Episkiem tekstiem ir trīs galvenās sastāvdaļas jeb elementi: stāstījums, apraksts, saruna (dialogs, monologs, arī iekšējais monologs).

Lugā kompozīciju nosaka objektīvā/kanoniskā darbības attīstība no ekspozīcijas līdz atrisinājumam un subjektīvā/oriģinālā darbības personu jeb raksturu attīstība. Saskaņā ar G. Freitāga sižeta shēmu izšķir piecus tradicionālos sižeta elementus – ekspozīciju, sarežģījumu, darbības attīstību, kulmināciju un atrisinājumu.

Dialogu ietekmē arī konkrētā lugas situācija, sarunas partneru savstarpējās attiecības, katra runātāja individuālais raksturs, domāšanas veids un tā brīža emocionālais stāvoklis. Klasiskais dialogs veidojas pēc “trieciena–prettrieciena” principa, kad visi runātāji ir vienlīdz aktīvi. Iespējams arī “pārtrauktais dialogs”, kad paralēli tiešajai sarunai katrs runātājs risina savu iekšējo monologu, kā arī “vēstījošais dialogs”, kad sarunu virza viens partneris, bet otrs ir tikai viņa domu un emociju uztvērējs.

Remarkas ir viens no lugas t. s. blakusteksta veidiem, kas dod norādes par skatuves iekārtojumu, personu ierašanos vai aiziešanu, ārējo izskatu vai izturēšanās veidu. 20. un 21. gadsimta dramaturģijā remarkas var iegūt arī plašāku nozīmi, sniedzot papildu informāciju par autora attieksmi pret tēloto (piemēram, remarka “Indrānu” finālā “Svece nodziest. Melna tumsa”).

Dzejolī kompozīcija ir pārdzīvojuma atveidojuma uzbūve, noteikta secība (piemēram, gredzens vai aplis, paralēlisms, antitēze, spirāle). Dzejoļa kompozīcijas pamatā var būt gan tēlainie izteiksmes līdzekļi, gan stilistiskās figūras, gan pantu sakārtojums. Panta ir dzejoļa rindu tematiskās vienības, kuras secīgi atklāj pārdzīvojumu, noskaņas. Ir tradicionālas panta formas – četrinde (kvarta), divrinde (distihs), sonets, triolets, rondo u. c.

Pārdzīvojuma atveidojumā ir nozīmīgs dzejoļa ritms – zilbju un uzsvāru noteikta (trohajs, jamb, daktils, amfibrāhjs, anapests) vai dažādota kārtība (brīvā vārsma, brīvā dzeja, astrofiskā dzeja). Ritmu organizē arī atskaņas – skaņu sabalsojumi rindu galos (piemēram, pilnīgas/daļējas, vīrišķās/sievišķās, daktiliskās, blakus, krusteniskās, gredzena).

4.	<p>A. Raksturojiet prozas darba (fragmenta) varoņus!</p> <p>B. Raksturojiet lugas varoņus un to savstarpējās attiecības!</p> <p>C. Raksturojiet dzejoļa tēlus!</p>
-----------	---

Literārs tēls – ar vārdu palīdzību radīts tēlaini emocionāls priekšstats, kas veidojas literāra darba kontekstā.

Tēlus var grupēt pēc vietas un lomas literārā darbā: galvenais varonis, centrālie tēli, blakus tēli, epizodiskie tēli.

Cilvēka tēls ir daudzu literāro darbu galvenais tēls, ar kuru tiek izzināta cilvēka fiziskā, psiholoģiskā darbība, sociālā būtība, arī dzīve veselumā.

Ar cilvēka tēlu ir saistīti šādi jēdzieni:

- persona – visplašākais un aptverošākais cilvēka tēla jēdziens, jebkurš attēlotais vai tikai pieminētais cilvēks. Jēdziens “personāžs” apzīmē visu, parasti dramatiskā darbā, darbojošos personu kopumu;
- raksturs – varonis/cilvēks ar noteiktām individuālām īpašībām, individualizēti atklājas šī cilvēka domāšana, pārdzīvojumi, uzvedības veids;
- tips/raksturs, kurā sevišķi spēcīgi atklājas kādai sabiedrības daļai piemītošās kopīgās īpašības.

Tēlus/varoņus var raksturot tieši un netieši. Tiešais raksturojums – ar portreta (piemēram, ārējā izskata, mīmikas, žestu), ar autora sniegto varoņa pārdzīvojumu raksturojuma, biogrāfiskā materiāla palīdzību. Tiešo raksturojumu veido personas vārds, informācija personu sarakstā vai remarkās un citas personas teiktās. Netieši varoni raksturo ar tā darbības, rīcības, izturēšanās veida atklāšanas palīdzību, ar raksturojumu no citu personu viedokļa. Netiešais raksturojums atklājas varoņa darbībā un netiešā apkārtējo raksturojumā. Varoni raksturo viņa morālās vērtības, fiziskais izskats (dzimums, vecums), sociālais statuss un ģimenes stāvoklis, bet galvenokārt – kādi ir viņa nodomi un kāda konkrētā rīcība to sasniegšanai. Konflikta attīstībā raksturi nonāk līdz iekšējās darbības motivācijai – vēlmei pretrunas atrisināt. Lugas varoņu līdzdalība pretrunu risināšanā atklāj viņu raksturus un veido dramatisko darbību.

Dzejolī tēli ir ārēji uzskatāmas vai psiholoģiskas gleznas, kas atklāj liriskā “Es” izjūtas, dzejnieka attieksmi. Tēli var izpausties dažādās dabas, sociālajās parādībās, dzīvās vai nedzīvās būtnēs, priekšmetos, notikumu ainās u. tml. Iespējams makro un mikrotēlu izmantojums dzejolī, to nosaka paustais pārdzīvojums un autora attieksme.

5.	<p>A. Raksturojiet prozas fragmenta (darba) valodu (leksiku, mākslinieciskās izteiksmes līdzekļus)!</p> <p>B. Raksturojiet lugas valodu, tās nozīmi raksturu atklāsmē!</p> <p>C. Raksturojiet dzejolī izmantotos mākslinieciskās izteiksmes līdzekļus!</p>
-----------	---

Literatūrā valoda ir galvenais līdzeklis, ar kura palīdzību rakstnieks veido mākslinieciskos tēlus, dzīves ainas un raksturus. Rakstnieks izvēlas vārdus un izteicienus, kuri visprecīzāk izteic attēlojamo cilvēku individuālās īpatnības un tipiskās rakstura iezīmes.

No kompozīcijas viedokļa literārā darba valodā izšķirama personu valoda (tiešā runa) un autora valoda – stāstījums par personām, notikumiem. Bez tam bieži autora valoda mijas ar personas valodu, un autors, stāstot par to, reizē atveido personas runas stilu.

Lai panāktu lielāku literārā darba valodas izteiksmību, respektīvi, padziļinātu vārdu un izteicienu saturu, precizētu nozīmes nianšes, pastiprinātu valodas emocionālo iedarbību uz lasītāju, tiek izmantoti dažādi līdzekļi, piemēram, tēlainās izteiksmes līdzekļi, stilistiskās figūras.

Valodas kā runas analīze ir daļa no raksturu analīzes, kad varoņa runas līdzekļu izvēle liecina par viņa vecumu, pieredzi, izglītību, temperamentu vai dotā brīža emocionālo stāvokli. Teikumu sintaktiskais veidojums var liecināt par dialoga ekspresivitāti vai episkumu, savukārt leksika par lugas sarakstīšanas vai darbības laiku un (vai) vietu.

Cilvēka pārdzīvojumu daudzveidības, jūtu niansētības attēlojumam lirikā daudz izmantoti mākslinieciskās izteiksmes līdzekļi – vārdi, teicieni pārnestā nozīmē, lai izceltu un individualizētu kādu īpašu pazīmi, rosinātu asociācijas, izjūtu nianšes (piemēram, metaforas, metonīmijas, sinehdohas, epitēti), stilistiskās figūras (piemēram, retoriskais jautājums, anafora, epifora, inversija, alūzija), fonētiskie līdzekļi (piemēram, onomatopoeze, asonanse, aliterācija).

6.	<p>A. Raksturojiet prozas (darba) fragmenta tēmas aktualitāti!</p> <p>B. Raksturojiet lugas fragmenta tēmas aktualitāti!</p> <p>C. Raksturojiet dzejolī paustā pārdzīvojuma aktualitāti!</p>
-----------	---

Aktualitāte ir saistīta ar 1. un 2. atbildē doto tēmas, problēmas, konflikta, motīva raksturojumu. Aktualitātes raksturojumam jābūt pamatotam konkrētajā tekstā un paša pieredzē. Eksaminējamam ir nepieciešams analītiski raksturot teksta tēmas, problēmas, konflikta vai pārdzīvojuma nozīmīgumu cilvēku attiecībās, sabiedrības dzīvē.

Teksta analīzes vērtēšanas kritēriji

1. tabula. Prozas analīzes vērtēšanas kritēriji (30 punkti)*

Vērtēšanas kritēriji Punkti	Skolēna atbilde ir precīza	Skolēna atbildē ir atsevišķas nepilnības	Skolēna atbilde ir nepārliecinoša, tajā ir faktu kļūdas	Skolēns uzdevumu nav veicis vai nav izpratis
1. Precīzi formulēta un raksturota daiļdarba fragmenta tēma.	3	2	1	0
2. Raksturota(-as) daiļdarba fragmenta problēma(-as).	3	2	1	0
3. Raksturots vēstījuma veidojums (vēstījuma elementi, forma).	3	2	1	0
4. Raksturoti varoņi.	3	2	1	0
5. Raksturota valoda (leksika, mākslinieciskās izteiksmes līdzekļi).	3	2	1	0
6. Raksturota daiļdarba fragmenta tēmas aktualitāte.	3	2	1	0
7. Pareizrakstība/punkti		2 punkti (5–6 atbildēs nav pareizrakstības kļūdu)	1 punkts (3–4 atbildēs nav pareizrakstības kļūdu)	0 punktu (1–2 atbildēs nav pareizrakstības kļūdas)

2. tabula. Drāmas analīzes vērtēšanas kritēriji (30 punkti)*

Vērtēšanas kritēriji Punkti	Skolēna atbilde ir precīza	Skolēna atbildē ir atsevišķas nepilnības	Skolēna atbilde ir nepārliecinoša, tajā ir faktu kļūdas	Skolēns uzdevumu nav veicis vai nav izpratis
1. Raksturota lugas fragmenta tēma.	3	2	1	0
2. Raksturots lugas fragmenta konflikts.	3	2	1	0
3. Raksturota lugas fragmenta uzbūve (kompozīcija, dialoga veidojums, remarkas).	3	2	1	0
4. Raksturoti lugas varoņi un to savstarpējās attiecības.	3	2	1	0
5. Raksturota lugas valoda, tās nozīme raksturu atklāsmē.	3	2	1	0
6. Raksturota lugas fragmenta tēmas aktualitāte.	3	2	1	0
7. Pareizrakstība/punkti		2 punkti (5–6 atbildēs nav pareizrakstības kļūdu)	1 punkts (3–4 atbildēs nav pareizrakstības kļūdu)	0 punktu (1–2 atbildēs nav pareizrakstības kļūdas)

3. tabula. Dzejas analīzes vērtēšanas kritēriji (30 punkti)*

Vērtēšanas kritēriji Punkti	Skolēna atbilde ir precīza	Skolēna atbildē ir atsevišķas nepilnības	Skolēna atbilde ir nepārliecinoša, tajā ir faktu kļūdas	Skolēns uzdevumu nav veicis vai nav izpratis
1. Raksturots dzejoļa motīvs.	3	2	1	0
2. Raksturots liriskā "Es" pārdzīvojums.	3	2	1	0
3. Raksturota dzejoļa kompozīcija, panta forma, ritms.	3	2	1	0
4. Raksturoti dzejoļa tēli.	3	2	1	0
5. Raksturoti dzejoļi izmantotie mākslinieciskās izteiksmes līdzekļi.	3	2	1	0
6. Raksturota dzejoļi paustā pārdzīvojuma aktualitāte.	3	2	1	0
7. Pareizrakstība/punkti		2 punkti (5–6 atbildēs nav pareizrakstības kļūdu)	1 punkts (3–4 atbildēs nav pareizrakstības kļūdu)	0 punktu (1–2 atbildēs nav pareizrakstības kļūdas)

* Par katru uzdevumu eksaminējamais var iegūt 3 punktus un 2 papildu punktus par pareizrakstību. Eksaminējamais par 3. daļu maksimāli var iegūt 20 punktus, kurus pēc vērtēšanas ievada datubāzē un pareizina ar koeficientu 1,5, lai visas eksāmena daļas būtu līdzsvarotas attiecībā pret eksāmenu kopumā.

Latviešu valodas un literatūras eksāmena teksta analīzes (3. daļas) teksti, eksaminējamo atbildes un vērtējums

Prozas analīze

A

Nora Ikstena

Lakatiņš baltais (2006)

Rīta migla vēl tikai pamazām klīst pār Vanetenu. Drīz, pavisam drīz saule to caursitīs. Tā tas iet vismaz līdz veļiem, Mārtiņiem. Pēc tam miglas kaut kur pazūd, kļūst aukstāks, kādreiz jau pirms Ziemassvētkiem uzsnieg pirmais sniegs.

Viens pats Viņš iet rīta soli lielajā, tukšajā mājā. Tikai Bagars, lielais, melnais runcis, trinas gar kājām. Bagars atnāca no meža. Sākumā bija bailīgs, dzīvoja tikai pa mašīnu darbnīcu, atstāto ēdienu notiesāja tikai naktīs. Tad pamazām kļuva draudzīgāks, līdz kļuva par īstu mājas runci.

– *Komm, Bagar, komm*, – ar runci Viņš runā vācu valodā. Sievu, vācieti, Alheimers noveda bērna prātā, viņa tagad veco ļaužu namā. Nav tālu, kādas desmit jūdzes no Vanetenas. Viņš bieži turp aizbrauc. Bet jēgas maz. Viņa tikai sēž savā ērtajā braucamkrēslā, skatās vienā punktā. Ārsts saka, viņas smadzenes esot kā trunoša rudens lapa. Bet kopšana tur ir laba. Viņš mēģināja tepat mājā, bet viņa nokrita un salauza gūžas kaulu. Neko nevar darīt, katram savs krusts jānes. Līdz galam.

Rīti un vakari ir skumīgi. Dienu Viņš kaut kā aizpilda. Paretam atbrauc dēli. Ar dēliem jārūnā angļu valodā, vācu valodu viņi jau aizmirsuši. Bērnībā sieva gan centās viņiem to mācīt, bet, kā tika amerikāņu skolās, tā pagaisa tā valodiņa.

Latviešu valodā Viņš sarunājās ar sevi. Nekam citam Viņa dzīvē tā nav derējusi. Tā sanācis.

Karā Viņš pazaudēja kāju, latvietes tādu kropli negribēja.

klibkāji, klibiķi, klibi, klibzaķi, klinkatu, kluburu, klumburu, sleini, kleini

Viņš dabūja vācieti un aizveda viņu uz Ameriku. Viņa ļoti negribēja braukt, bet kurš viņai ko prasīja.

..
Vistrakākais bija pirmais gads Ņujorkas priekšpilsētā, otrpus Hudzonai. Ikdienu uz akmeņiem, melnie, kas nīst baltos, baltie, kas nicīgi novēršas no melnajiem. Svētdienās iespēja satikties ar vecajiem kanakiem, kuri saēdās desiņas ar šķovētiem kāpostiem, sadzērās un gremzās par pagātņi. Nu ko tur vairs varēja mainīt. Viņš pārstāja ar viņiem tikties. Viņš meklēja lētu zemi pēc iespējas nomaļākā Amerikas miestā. Un atrada – kalnaino Vanetenu.

Pirmo reizi Viņš te atbrauca rudenī. Neskarti lauki, rūsganas pļavas, purpurā un zeltā klāti kalni. Bieza migla, ko vienā mirklī pēkšņi caursit saule. Jūdzēm tālu nevienas mājas. Te bija tā vieta. Te Viņš nopirka zemi, sāka būvēt māju. Viss viņiem būs savs – miķelnīcas, kartupeļi un upenes dārzā, sivēns aizgaldā, vistas laktā, divi suņi un kaķis.

Uzcepis sev divas olas ar bekonu, ietaisījis cigoriņu kafiju, Viņš padod ēst Bagaram un pats iet brokastot uz mazās terasītes. Apkārtne joprojām neviena nav. Vēlāk Viņš piepirka zemi klāt, lai netraucē. Pāri pļavām un meža nostūrim skats taisni uz kalniem. Vienā pusē egļu puduris, tās tur jau augs, Viņš tikai izcirta krūmus, patīrīja. Otrā pusē milzīgs ceriņš, to iestādīja pirmajā pavasarī.

ceriņi, cerīnes, pliederi, sirināji, sīriņi, Vāczemes kārkli

Vārdi Viņam jaucas pa galvu, neļauj mierīgi noēst brokastu olas ar bekonu. Tā valoda tur Viņu aiz čupra. Miegā un nomodā.

Toreiz Viņš dabūja labu darbu. Laboja mašīnas. Īpašnieki neko no tām nesaprata un maksāja par zelta rokām. Vēlāk Viņš iekārtoja darbnīcu mājās, viņi paši piebrauca klāt. Dažkārt laimējās par lētu naudu nopirkt kādu antīku auto un iztaisīt kā jaunu. Tagad Viņš var nedēļā izbraukt ar trīs dažādiem muzeja eksponātiem. Turpat darbnīcā tie stāv.

Reiz, Ziemassvētku dienā, sieva, piparkūku garaiņu mākonī ietinusies, ienāca pie Viņa darbnīcā un vācu valodā teica:

– Tu dzīvo zem mašīnas...

Viņš vāciski atbildēja:

– Nāku.

Viņam vēl tikai vajadzēja piegriezt to vienu skrūvi. Viņš grieza, grieza, un galvā Viņam griezās:

tu dzīvo, es dzīvo – nē, dzīvoju, viņš, viņa dzīvo, mēs, jūs dzīvo – nē, dzīvojam

– Nāku, nāku, – Viņš divreiz vāciski nokliedzās, lai tā skrūve galvā pārstāj griezties.

Bagars pieēdies iznāk uz terasītes. Omulīgi stāipās. Apveļas uz muguras, ar ķepu gainā lapsenes. Tās te rudenos sarodas. Tās lidinās pa terasīti, bet nekad nevienu nav kodušas. Varbūt tās nemaz nav lapsenes, bet zemes bites. Kāpēc pēkšņi Viņam ienāk prātā tēvs? Ak jā, tēvs bija bīskopis.

biteniēks, dravnieks, doru dējējs, bičolis

Tagad Viņš vairs necīnās ar tiem valodas caurvējiem savā galvā. Tur neko nevar padarīt. Tie uznāk kā migla pār kalniem un tad tikpat pēkšņi pazūd, taisni tā, kā saule caursit miglu.

Pēc brokastīm Viņš Bagaru izlaiž ārā. Pats sēžas vecajā dodžā un pa kalnu apkārtceļu brauc uz veikalu. Vai Viņam vispār ko vajag? Bet tā ir ierasts. Viņš varētu iebruks pie friziera. Vai Viņam vispār ir mati, ko griezt? Kaut ko jau atrastu. Viņam ir lieliska kājas protēze, ar tādu var bruks kā lielais. Viņš pie tās ir tā pieradis, ka dažkārt vakaros aizmirst noņemt, lai kāju atpūtinātu.

..
Ceļā uz veikalu Viņš vēl piestāj pie baznīcas.

Viņš nemaz nezina, kādai draudzei tā pieder. Viņš vispār neiet baznīcā. Reiz Viņš te iegāja, jo vecākais puika bija slimnīcā. Ārsti teica, dēla dzīvībai draudot briesmas. Tad Viņš te iegāja aizdegt svecīti par dēlu. Sēdēja viens pats lūgšanu solu rindās. Klausījās, kā svecīte sprakšķ.

Toreiz, ārā ejot, Viņš apstājās pie tādas kā koka kanceles, apsistas ar sarkanu plīšu. Pie tās ar adatiņām bija piespraustas mazas, baltas lapiņas. Uz katras citādā rokrakstā kaut kas rakstīts. Bet visas sākās ar vienu teikumu “Lūdzu pieminat lūgšanās”, tad sekoja cilvēku vārdi. Dziļi sirdī Viņš neticēja tādai palīdzībai, tomēr ņēma zīmuli un rakstīja uz lapiņas par savu dēlu.

Nākamreiz, kad dēlam jau bija kļuvis labāk, Viņš atkal te piestāja. Gāja dedzināt svecīti, apstājās pie lapiņām un ieraudzīja savējo. Lūgumu. Viņš bija uzrakstījis latviešu valodā.

Kopš tās reizes Viņš palaikam piestāja baznīcā un uzrakstīja, par ko lai aizlūdz valodā, ko neviens te nesaprot.

Šoreiz Viņš pasēž tāpat vien. Diez vai ir vērts rakstīt simtu pirmo lūguma lapiņu par sievu. Laikam jau viņa ir uz tā ceļa, kas vairs neved atpakaļ, jāiet tik uz priekšu.

..
Nē, Viņš nebruks pie friziera. Patiešām jau nav, ko griezt. Viņš aizbruks uz tuvējo pilsētu. Tāpat vien izmetīs loku, varbūt izdzers kafiju *Wendies*. Varbūt ieies *Wegman* nopirkt sev un Bagaram svaigas zivis.

Viņš noliek savu dodžu autoostā. Tā nav nekāda lielā, bet te ceļā no Ņujorkas uz Bufalo vai arī atpakaļceļā piestāj Pelēkie suņi. Reizēm Viņš te atbrauc un sēž uz soliņa tāpat vien. Raugās jaunos ļaudīs, kuri ceļo šurpu turpu. Kopš Viņš pārcēlās no Vācijas uz Ameriku, Viņš nekur nav braucis. Sieva Viņu aicināja līdzī uz Vāciju, teica, tur neesot vairs tālu līdz Viņa dzimtenei. Bet Viņš negribēja, tur viss būtu svešs un pārveidojies. Kas bija, bija Viņa galvā. Vējš, kas sanesa vārdus. Vai vispār varēja būt tā, ka tur, tajā vietā, kaut kas ir?

Wegman Viņš nopērk labas, svaigas zivis, pāris sīpolu un diļļu saišķīti. Varētu padzert kafiju tepat. Bet laiks ir tik jauks. Viņš noliek pirkumu mašīnas bagāžniekā, autoostā nopērk kafijas turziņu, apsēžas uz soliņa starp pieturas vietām, tīksmi aizsmēķē. Un pēkšņi Viņš dzird:

– Es iebruksu Ņujorkā...

Ko Viņa balss Viņam grib ar to teikt? Viņš pagriež galvu sāņus un redz, ka tas nav ierastais vējš viņa galvā. Jauna sieviete stāv ar mugursomu plecos, ceļa somu pie kājām un runā pa savu mazo telefonu skaidrā latviešu valodā. Viņa izskatās gluži kā visi ceļotāji.

– Nē, nē, nebruksiet pretī. Es dabūšu taksīti. Nu tad ar todieviņu, – viņa saka.

Ar todieviņu. Tā viņa tur stāv – pavisam netālu no Viņa. Beigusi runāt, ēd ābolu, šņauc degunu, kaut ko meklē pa kabatām.

Ar todieviņu. Viņa ir tepat, divus soļus no Viņa, viņa to teica, ne Vējš Viņa galvā.

Jau nākamajā brīdī autobuss viņu ir aizsedzis Viņa skatienam. Viņš mirklīti nogaida, tad iet uz platformas. Viņš redz, kā viņa iekārtojas savā vietā. Viņš stāv tieši pretī sievietei. Kad autobuss lēni sakustas, Viņš izvelk no krūšu kabatas lielo, balto kabatas lakatiņu un, kājas protēzi pievilkdams, steidzas līdzī, plivinādams lakatiņu uz atvadām. Viņš redz jaunās sievietes pārsteigto seju logā, kā viņa vēl ilgi noskatās uz Viņu, kurš, kāju pievilkdams, māj ardievas ar balto lakatiņu.

Atpakaļ ceļā Viņš nolemj iebraukt pie sievas. Kopēja viņu tobrīd baro ar saspiestu mango.

– Varbūt jūs barosiet sievu, – viņa aicina.

Sievu, ak jā, sievu.

manējo, sieveni, meitieti, veco, bābieti, mūža draugu

Viņš ņem bļodiņu ar mango augli un baro sievu. Viņa mehāniski ēd, skatās sienā, nepazīst Viņu. Ar siekalām sajaukusies, mango putriņa stiepjās no viņas mutes kaktiņa. Viņš izvelk no krūšu kabatas balto lakatiņu, noslauka viņas mutes kaktiņu un balsī saka:

– Ar todieviņu.

1.	A. Nosauciet un raksturojiet prozas darba fragmenta tēmu!
	<p><i>Šī prozas darba galvenā tēma ir trimdas cilvēka skumjas un ilgas pēc dzimtenes. Var saprast, ka prozas varonim, kurš nav nosaukts vārdā, nācies pamest dzimteni padomju okupācijas dēļ. Trimda varonim izpaužas gan fiziskā atšķirtībā no savas tēvijas, gan garīgā atsvešinātībā viņa dvēselē.</i></p> <p style="text-align: right;">Vērtējums 3 punkti, jo tēma nosaukta un raksturota.</p>
	<p><i>Tēma ir vientulība svešumā. Stāsts ir par kādu vīru, kas, dzīves piespiests, ir aizceļojis tālu prom no savas dzimtenes un palicis vientuļš svešumā.</i></p> <p style="text-align: right;">Vērtējums 2 punkti, jo tēma nosaukta, bet raksturota vispārīgi.</p>
	<p><i>Manuprāt, tēma ir cilvēka pārdomas par dzīvi.</i></p> <p style="text-align: right;">Vērtējums 1 punkts, jo tēma tikai nosaukta.</p>
	<p><i>Tēma ir cilvēka dzīve, to atklāj sākumā minētais, ka jaunībā zaudējis kāju.</i></p> <p style="text-align: right;">Vērtējums 0 punktu, jo nav izpratnes par jautājumu.</p>

2.	A. Raksturojiet prozas darba fragmenta problēmu!
	<p><i>Šajā darbā risinātas problēmas saistībā ar trimdinieka dzīvi. Pirmkārt, galvenais varonis jūtas atsvešināts no vides, kurā dzīvo, un nepiederīgs sabiedrībai, kurā nerunā viņa dzimtajā valodā. Otrkārt, problēmas saskatu viņa atturīgajās attiecībās ar dēliem un sievu. Tomēr galvenā ir viņa iekšējā sajūta, pat bailes, ka arī dzimtenē viss ir mainījies, ka tur, kur kādreiz viņš jutās piederīgs, tāds vairs nebūs.</i></p> <p style="text-align: right;">Vērtējums 3 punkti, jo precīzi raksturotas problēmas un to izpausmes.</p>

Darba galvenā varoņa dzīve bijusi ļoti grūta, viņš saskaras ar neskaitāmām problēmām. Galvenais varonis dzīvo vientuļu dzīvi, un viņa vienīgais dzīves biedrs ir kaķis. Ekonomiski viņš ir samērā labi nodrošinājies, bet viņa sieva ir smagi slima, un bērnus viņš satiek reti. Vīrieti nomoka vientulība un atšķirtība no dzimtenes. Viņš nevar atrast nevienu, ar ko parunāties latviski. Viņš cenšas dzīvot pilnvērtīgu dzīvi, bet nekad nejūtas tā. Arī viņa tēvs ir miris, un pašam trūkst vienas kājas.

Vērtējums 2 punkti,
jo raksturojumā dominē atsevišķu faktu uzskaitījums.

Prozas darba problēmas ir cilvēka nesaprašanās ar citu rasu pārstāvjiem un citu zemju noteikumu neievērošana.

Vērtējums 1 punkts,
jo jautājums atbildēts abstrakti un virspusīgi.

Fragmenta problēma ir tāda, ka Viņam visu laiku pa galvu malās latviešu valodas vārdi.

Vērtējums 0 punktu,
jo jautājums nav saprasts.

3.	A. Raksturojiet prozas darba fragmenta vēstījuma veidojumu (vēstījuma elementus, formu)!
	<p><i>Prozas darba fragmenta vēstījums ir 3. personā. Darbības laiks ir mūsdienas, darbības vieta – Amerikas Savienotās Valstis, taču galvenā darbība ir saistīta ar literārā varoņa iekšējiem pārdzīvojumiem, atmiņām. Stāstījums par nenozīmīgiem ārējiem notikumiem mijas ar varoņa pagātnes nozīmīgiem faktiem, apraksti–portreti (“Bagars, lielais, melnais runcis”), dabas apraksti (“neskarti lauki, rūsganas pļavas, purpurā un zeltā klāti kalni”) – iekļauti stāstījumā. Ārējo dialogu ir maz, vietām autora stāstījums pāriet varoņa iekšējā monologā (“Sievu, ak jā, sievu, manējo, sieveni, meitieti, veco, bābieti, mūža draugu”).</i></p> <p style="text-align: right;">Vērtējums 3 punkti, jo precīzi un ar piemēriem raksturots vēstījums.</p>
	<p><i>Darbs rakstīts “viņš” stāstījumā, kur autors apraksta varoņu darbību un pārdzīvojumus. Tekstā daudziem vārdiem dota sinonīmu rindas, kas parāda, ka galvenais varonis nespēj aizmirst dzimteni. Tekstā ir atkāpes, kurās atklāti pagātnes notikumi, ir tikai viens dialogs, nav monologu.</i></p> <p style="text-align: right;">Vērtējums 2 punkti, jo vēstījums kopumā raksturots, taču bez konkrētiem piemēriem.</p>
	<p><i>Vēstītājs ir 3. persona no malas, kas atstāsta dažādus dzīves fragmentus, kas ļauj iepazīt galveno varoni.</i></p> <p style="text-align: right;">Vērtējums 1 punkts, jo vēstījums raksturots nepilnīgi.</p>
	<p><i>Vēstījums veidots normālā vienkāršā latviešu valodā.</i></p> <p style="text-align: right;">Vērtējums 0 punktu, jo nav izpratnes par jautājumu.</p>

4.	A. Raksturojiet prozas darba fragmenta varoņus!
	<p><i>Prozas darba varonis ir kāds vecs vīrs, kas izgājis cauri dzīves krustugunīm. Galvenā varoņa rakstura īpašības netiek tieši atklātas, taču viņa raksturu varam iepazīt pēc autora stāstījuma un galvenā varoņa pārdomām. Pēc tautības Viņš ir latvietis, piedalījies karā, kurā “pazaudēja kāju, latvietes tādu kropli negribēja”, tāpēc viņš apprecējās ar vācieti, sievieti, kura bija uzticīga dzīves biedre. Viņš bija vienpatis, kurš gribēja dzīvot prom no pilsētas kņadas, tāpēc</i></p>

“viņš meklēja lētu zemi pēc iespējas nomaļākā Amerikas miestā. Un atrada – kalnaino Vanetenu”. Viņš bija rūpīgs attiecībā pret savu sievu pat tad, kad viņa slimoja ar Alcheimera slimību, centās kopt mājās un ārstniecības iestādē ievietoja tikai tad, kad viņa salauza gūžas kaulu. Taču viņa lielākais pārdzīvojums, kas vienmēr ir kopā ar viņu, ir ilgas pēc Latvijas, jaunības, ģimenes, dzimtās valodas. Vīrietis nespēj samierināties ar īstenību un visu laiku dzīvo iekšējā trimdā. Rakstniece nenosauc savu galveno varoni vārdā, tādējādi piešķirot lielāku vispārinājumu: ikviens var iejusties šī cilvēka ādā. Arī tad, kad viņš beidzot sastop jauno sievieti, kura runā latviski, viņš nespēj neko savā dzīvē mainīt – zaudētos gadus, dzīves jēgu un laimi neatgūt. Un viņš paliek kopā ar cilvēkiem, ar kuriem pavadīts mūžs.

Pārējie varoņi ienāk ar galvenā varoņa atmiņām – sieva, dēli. Sievas tēls izceļ galvenā varoņa vientulību, nevēlēšanos un nespēju mīlēt cilvēku tikai viņa uzticības un pakļāvības dēļ (Viņa apprecējās ar latvieti, kurš viņu aizveda uz Ameriku, kaut gan “viņa ļoti negribēja braukt, bet kurš viņai ko prasīja”). Atsvešinātība raksturo arī attiecības ar dēliem, kuri iekļāvušies amerikāņu sabiedrībā.

Kaķis Bagars ir līdzīgs savam saimniekam, arī vientuļš, pieklīdis.

Vērtējums 3 punkti,

jo raksturoti visi galvenie varoņi un viņu attiecības.

Prozas darba galvenais varonis ir kāds vientuļš vīrs, kurš karā zaudējis kāju, apprecējis vācieti un pārvācies uz dzīvi Amerikas Savienotajās Valstīs. Viņš bieži aizdomājas par dzimteni un savu ģimeni, pie sevis runājot latviešu valodā. Vīrs pārvalda arī angļu un vācu valodu. Viņš bieži domā par savu dzīvi agrāk.

Bagars – vīra kaķis – liels, melns runcis, sākumā bailīgs, dzīvoja tikai pa mašīnu darbnīcu.

Vīra sievai – vācietei – ir garīgās veselības problēmas, viņa sēž ratiņkrēslā, skatās vienā punktā, apkārtējos vairs nepazīst.

Vērtējums 2 punkti,

jo galvenie varoņi un to attiecības raksturotas nepilnīgi.

Darba fragmentā ir viens galvenais varonis – Viņš. Viņš pēc tautības ir latvietis. Viņam ir kaķis vārdā Bagars. Viņa sieva pēc tautības ir vāciete. Viņu varētu saukt par reliģisku cilvēku, jo viņš palaikam iegriežas baznīcā. Viņam ir kājas protēze. Viņam ir dēls. Viņa tēvs bija dravnieks. Viņš filozofē par likstām, kas saistītas ar valodu.

Vērtējums ir 1 punkts,

jo varoņi ir tikai nosaukti, nav dziļāka raksturojuma.

Alcheimers ir vecāka gadagājuma vīrietis, kurš sabēdāties par savu sievu.

Vērtējums 0 punktu,

jo atbilde aplama.

5.

A. Raksturojiet prozas darba fragmenta valodu (leksiku, mākslinieciskās izteiksmes līdzekļus)!

Prozas darba valoda ir daudzveidīga. Jau pašu darba nosaukumu var uztvert kā metaforu – baltais lakatiņš ir kā ilgas pēc dzimtenes un reizē vientulības sajūta. Nosaukumu var uztvert arī kā mājienu uz latviešu karavīru dziesmu par zilo lakatiņu. Norai Ikstenai savos darbos patīk spēlēties ar vārdu nozīmēm. Sinonīmu rindas, ko autore izmanto, piem., klibkāji, klibiķi, klibzaķi, parāda galvenā varoņa sarežģītās izjūtas, šeit, sāpes, rūgtumu, aizvainojumu par citu cilvēku noraidīto attieksmi. Un arī to, ka visspilgtāk savas izjūtas cilvēks var paust dzimtajā valodā. Tekstu tēlaināku dara arī salīdzinājumi (smadzenes kā trunošas rudens lapas), spilgti epiteti (purpurā un zeltā klāti kalni), metaforas (valodas caurvējš, valoda tur aiz čupra).

Lietoti deminutīvi, arī frazeoloģismi (zelta rokas), izteicieni (katram savs krusts jānes).

Visa prozas darba valodas izteiksmība vērsta uz dziļāku galvenā varoņa izjūtu atklāsmi.

Vērtējums 3 punkti, jo ar piemēriem raksturotas būtiskākās valodas parādības.
<i>Leksikā pārsvarā izmantota literārā valoda, bet tajā iesaistīti arī sarunvalodas elementi. Darbā izmantots liels daudzums svešvārdu, piemēram, dodzs apzīmē amerikāņu automašīnas marku. Minēti arī angļu un vācu valodas vārdi, tāpat vietu un ģeogrāfisko objektu nosaukumi. Sinonīmu rindās parādās vecvārdi un apvidvārdi (bičolis, cerīni).</i>
Vērtējums 2 punkti, jo valodas īpatnības raksturotas bez saistības ar māksliniecisko izteiksmīgumu.
<i>Teksts ir viegli uztverams, tajā ir raita valoda. Šeit ir īsi teikumi, ka padara tekstu dramatisku. Tekstā izmantoti daudzi svešvārdi, kā arī izmantotas sinonīmu rindas. Tekstā ir daudz tēlainās izteiksmes līdzekļu, kas padara valodu tēlaināku, spilgtāku, vieglāk saprotamu.</i>
Vērtējums 1 punkts, jo minētās valodas parādības ir abstraktas, bez konkrētā teksta piemēriem.
<i>Prozas darbā izmantota maza leksikas dažādība, pārsvarā ir latviešu valodas pamatkrājums. Nav nedz vecvārdu, ne vienkāršrunas, nedz barbarismu, jo darbība norisinās ap 1975. gadu.</i>
Vērtējums 0 punktu, jo nav izpratnes par jautājumu.

6.	A. Raksturojiet prozas darba fragmenta tēmas aktualitāti!
<i>Šobrīd trimdas tēma vēl joprojām ir aktuāla, taču tā ir mainījusies. Mūsdienās, kad visa pasaule ir atvērta brīvai ceļošanai, arī daudzi latvieši izmanto šo iespēju un dodas tādā kā labprātīgā trimdā jeb emigrācijā. Tas, vai viņu emocijas ir tikpat sakāpinātas kā Noras Ikstenas varonim, atkarīgs no individuāla likteņa. Atšķirībā no stāsta Lakatiņš baltais varoņa mūsdienās aizbraukt un atgriezties ir vieglāk, varbūt tāpēc tēvzemes izjūta mūsdienu emigrantiem nav tik spēcīga. Manuprāt, svarīgāka par ārējo trimdu ir iekšējā trimda, kad jebkurā laikā indivīdam ir jāizcīna sava iekšējā cīņa par dzīves jēgu un piederības sajūtu kaut kam būtiskam, mūžīgam.</i>	
Vērtējums 3 punkti, jo aktualitāte saistīta ar fragmenta tēma, paša pieredzi un ietver vispārinājumu.	
<i>Manuprāt, fragmentā attēlotā tēma ir aktuāla arī mūsdienās, jo pašlaik vēl aizvien no dažādām valstīm cilvēki kuplā skaitā emigrē, lai dotos uz citām zemēm dažādu apstākļu spiesti. Šie apstākļi var būt saistīti ar darba, dzīvesvietas maiņu, tiekšanos pēc labākiem dzīves apstākļiem u.c. Bieži vien cilvēks jaunā zemē var justies vientuļi starp citiem cilvēkiem, kaut arī nokļuvis internacionālā sabiedrībā. Cilvēks mīt šajā vientulībā pat gadiem, taču notiek kāds lūzums cilvēka apziņā, un viņš sāk tiekties pēc visa tautiskā, pat gatavs atgriezties Dzimtenē, jo viņam tās pietrūkst.</i>	
Vērtējums 2 punkti, jo aktualitātes raksturojums neietver vispārinājumu.	
<i>Prozas darba tēma ir aktuāla, jo mūsdienās ir daudz latviešu, kas dzīvo svešatnē un nav atgriezušies Latvijā, kā arī vai nu nelieto latviešu valodu vai ir aizmirsuši to.</i>	
Vērtējums 1 punkts, jo aktualitāte pastarpināti saistīta ar fragmenta tēmu.	
<i>Mūsdienās ļoti aktuāla ir ģimenes dzīves tēma. Visskaidrāk un precīzāk šī tēma tiek ievīta mākslas filmās. Ja min Holivudas filmas, tad šī tēma sastopama katrā jaunajā filmā.</i>	
Vērtējums 0 punktu, jo aktualitāte nav saistīta ar konkrēto tekstu.	

Drāmas analīze

B

Evita Sniedze

Kreisais pagrieziena (2003)

Gandrīz ziepju opera par diviem rītiem un diviem vakariem kādā ģimenē

1. cēliens

3. aina

Fragments

Tās pašas dienas vakars, virtuve, tajā sēž Elvis un Vecāmāte. Dzer tēju.

ELVIS (*smejas*). Vakariņas jau mēs nesagaidīsim, ne?

VECĀMĀTE. Man arī tā liekas. Visi kaut kur nozuduši.

ELVIS. Cik labi, ka tu esi, vecmāmiņ!

VECĀMĀTE. Nu jau nu, ko tad es vairs. Vienīgi, nu ja – tev nebūtu, kas sviestmaizes sasmērē.

ELVIS. Ko tu – es taču pats varu. Nav jau tik traki. Nav gluži tā, kā jūs visi par mani domājat.

VECĀMĀTE. Tu jau nu gan nekad nevari zināt, ko par tevi domā.

ELVIS. Kā tad ne, ja visu laiku tikai kliedz virsū. Nav jau kā zelta Arčijam – visi liek mieru. Es nekad nebūšu labais.

VECĀMĀTE. Pienāks laiks un būsi. Tu pats nezini. Tu tik ļoti līdzinies manam Alfrēdam.

ELVIS (*pat iepriecināts*). Tiešām? Kāpēc?

VECĀMĀTE. Pati nezinu. Viņš arī bija tikpat labs.

ELVIS. Es – labs? Vecmāmiņ, es neesmu labs.

VECĀMĀTE. Esi gan. Es zinu.

ELVIS. Es domāju par vectētiņu. Toreiz taču bija vieglāk dzīvot, ne? Viss kaut kā vienkāršāk atrisinājās, bija uzbūvēts, vai kā.

VECĀMĀTE. Kaut kas bija vienkāršāk, kaut kas jau tāpat...

ELVIS. Kas?

VECĀMĀTE. Nu, piemēram, jūtas.

ELVIS. Ai, tie tak nieki.

VECĀMĀTE. Kā tu to domā – nieki?

ELVIS. Tā arī domāju – sākums.

VECĀMĀTE. Bet tas taču pats galvenais.

ELVIS. Ne jau tagad.

VECĀMĀTE. Kas tad?

ELVIS. Nuu, es nezinu.

VECĀMĀTE. Es gan zinu.

ELVIS. Tas viss ir pagājis. Viss ir citādi.

VECĀMĀTE. Tu tā domā un domāsi līdz brīdim, kad pats vairs nesapratīsi ne nieka no tā, kas notiek ar tavu sirdi...

ELVIS. Vecmāmiņ, tas viss ir tukšas runas.

VECĀMĀTE. Var jau būt, bet es jau esmu tik veca, ka varu atļauties, lai tu mani uzskati par muļķi, es varu teikt, ko gribu, vai ne?

ELVIS. Es taču neuzskatu tevi par muļķi.

VECĀMĀTE. Bet par drusciņ vecmodīgu gan, es zinu. Nekas. Tāpat es zinu arī to, ka nekur tu neizbēgsi no tā skaistuma un posta, ko nes mīlestība.

ELVIS. Cik banāls vārds!

VECĀMĀTE. Var jau būt, var jau būt. Bet to brīdi, kad tavs vecaistēvs man pirmo reizi pateica to, es atceros tā, it kā vēl šobrīd kaut kur man virs galvas smaržotu tās pašas ievas, pūstu tas pats aukstais pavasara vējš, dziedātu tie paši putni.

ELVIS. Tagad neviens vairs tā nedara.

VECĀMĀTE. Dara gan.

ELVIS. Vai mans sencis...?

VECĀMĀTE. Paprasi mammai, neviens no tā nav izsprucis.

ELVIS. Bet kā lai zina, ka tas ir jāsaka? Man patīk tik daudzas, tik daudzas ir baigi smukas, un man, viņas redzot, uh, kā viss...

VECĀMĀTE. Tu jutīsi. Un tad, kad viņa tev atbildēs ar to pašu, kad viņa ļaus tev pieskarties, tad tu... noslīksi no laimes.

ELVIS. Tā nebūs.

VECĀMĀTE. Tā būs.

ELVIS. Nē, nē.

VECĀMĀTE. Arī Raimonds un Indra reiz...

ELVIS. Man laikam viņi neinteresē.

VECĀMĀTE. Parunā kādreiz ar mammu kā dēls. Nelecies kā pusaudzis. Viņa jums taču nogurusi. Esi vīrietis. Tev jāuzņemas atbildība. Jums ar Artūru.

ELVIS. Neviens jau mani te neņem par pilnu. Mani pat neievēro.

VECĀMĀTE. Bet tu mēģini uzvesties tā, lai tevi ņem par pilnu.

ELVIS. Ai, tu jau nesaproti.

VECĀMĀTE. Saprotu gan, esmu jau tik veca...

ELVIS. Ai, tu jau atkal sāc veco dziesmu. Mēs tevi tā kā tā mīlam.

Nāk Indra.

INDRA. Nabadziņi, ko jūs te tikai pie tējas. Es tūlīt. (*Gandrīz samulsusi.*) Izdomāšu kaut ko.

VECĀMĀTE. Lai nu paliek. Mēs jau iekodām. Jāiet gulēt. Arlabunakti. (*Elvis nobučo viņu uz vaiga.*) ELVIS (*cenšas sirsniņi*). Tu esi piekususi, mamm?

INDRA (*ir tajā pakāpē, kad nevar saprast, vai cilvēks ir noguris vai atslābis*). Jā, laikam mazliet. ELVIS. Varbūt ka tev nevajag tik daudz strādāt.

INDRA. Ko tu, mīļais, ne tāpēc. Ne tāpēc.

ELVIS. Kas tad? Mēs ar Elu?

INDRA. Nē, nē. Ko tu, jūs abi man esat...

ELVIS. Toč? Tu nedusmojies uz mums abiem?

INDRA. Nepārproti, es jau nemaz nedusmojos.

ELVIS. Es domāju vispār.

INDRA. Būs jau labi.

ELVIS. Tātad tēvs?

INDRA. Ko tēvs?

ELVIS. Tētis ir tas, kura dēļ tu esi tāda?

INDRA. Nesaprotu, ko tu domā.

ELVIS. Jums taču jau sen...

INDRA. Tā ir tikai mūsu lieta, un pagaidām tā nav tava darīšana. Var jau būt, ka...

ELVIS (*mīļi*). Mamm, nu kāpēc jūs tā?

INDRA. Tu esi liels, kādreiz sapratīsi, es vairs nevaru...

ELVIS. Liels? Tu taču zini, cik man gadu. Liels? Sviests kaut kāds. Tad, kad man jāļauj pabūt disenē vai kādā barčikā, tad es neesmu liels, bet tagad – tagad esmu liels.

INDRA. Es taču nedomāju tā. Tu esi mazs, bet...

ELVIS. Mamm, nerunā šito visu. (*Aizsvilstas.*) Es tev vienkārši uzprasīju, kāpēc jūs ar tēvu lecaties. Kāpēc tu viņu nemīli?

INDRA. Es?

ELVIS. Nu ja. Domā, es neredzu. Ela, es, Artūrs – mēs visi redzam.

INDRA. Bet kāpēc tu nejautā viņam, vai viņš mani...

ELVIS (*pārtrauc*). Vai viņš tevi nemīl? Protams. Tas ir smieklīgi. Cik jums būs to gadiņu kopā nolauzts? Nu ja... divdesmit pieci.

INDRA. Tā notiek. Paiet laiks.

ELVIS. Viss izčākst. Kāpēc tu viņu nemīli? Manu tēvu?

INDRA. Tavu tēvu? (*Ilga pauze.*) Nezinu... nezinu. Es tev negribu un nevaru neko paskaidrot. Kad tu pieaugsi, tad...

ELVIS. Davai, šito nevajag. Pirmīt tu teici – liels, tad jau varu iet prom, vai ne? Tūlīt pat? Un neatgriezies ap desmitiem, bet no rīta – ar nodzertām acīm un sasīstu purnu. Es biju gatavs tevi žēlot, bet tu...

INDRA. Elvi, kāpēc tu tā?

ELVIS. Es gribu, lai tu pamostos. Es gribu nedaudz. Vai tu vispār zini, ka Elai ir lielās sirdssāpes, jo atkal mīla sanākusi ne tāda, kā domājusi?! Vai tu vispār zini, kas ar mums notiek?! Ejiet jūs abi ellē! Es labāk tīšos no šīs mājas.

INDRA. Nerunā muļķības!

ELVIS (*drausmīgās dusmās*). Es jūs ienīstu abus!!!

1.	B. Nosauciet un raksturojiet lugas fragmenta tēmu!
	<p><i>Lugas fragmenta tēma ir savstarpējās attiecības vienas ģimenes locekļu starpā. Ģimene ir kā viena sabiedrība, kurā jāsadzīvo dažāda gadagājuma cilvēkiem ar dažādām interesēm un viedokļiem. Un līdz ar to ģimenē rodas nesaprašanās un konflikta situācijas. Lugas fragmenta galvenā tēma ir paaudžu konflikts.</i></p> <p style="text-align: right;">Vērtējums 3 punkti, jo tēma nosaukta un raksturota.</p>
	<p><i>Attiecības ģimenē starp Elvi, Vecomāti un Indru. Elvis mēģina noskaidrot, kāpēc ģimenē ir nesaskaņas. Lugas fragments pavēsta arī par pusaudža apkārtējās pasaules uztveri, tā arī ir viena no daiļdarba tēmām, jo situācija tiek skatīta no pusaudža redzes viedokļa. Kā arī tiek aizskarts mīlestības jautājums mūsdienu pasaulē.</i></p> <p style="text-align: right;">Vērtējums 2 punkti, jo tēma ir nosaukta, bet raksturota vispārīgi.</p>
	<p><i>Tēma ir dēla un mātes attiecības ģimenē.</i></p> <p style="text-align: right;">Vērtējums 1 punkts, jo tēma tikai nosaukta.</p>
	<p><i>Tēma ir saruna starp Indru un Elvi.</i></p> <p style="text-align: right;">Vērtējums 0 punktu, jo nepareiza atbilde.</p>

2.	B. Raksturojiet lugas fragmenta konfliktu!
	<p><i>Būtiskākais konflikts pastāv starp diviem indivīdiem, proti, Elvi un Indru. Starp viņiem valda mātes un dēla attiecības, kurās ir plaša, atsvešināšanās. Šo konfliktu ir izraisījis kāds cits konflikts, kas pastāv starp vecākiem, tā rezultātā Indra par pareizāku uzskata neko nestāstīt par savām likstām laulībā bērniem, ko Elvis uztver kā atgrūšanu. Elvis nesaprot, kāpēc māte kaut ko slēpj no viņa, kāpēc nepievērš uzmanību viņa vajadzībām. Elvis nesaprot, kāpēc viss ir tik sarežģīts, emocionāli netiek ar to galā, tāpēc pasaka lietas, ko varbūt pat nedomā. Iekšējais konflikts ir vērojams Indrā. Viņai esošajā situācijā jādzīvo dubulta dzīve, jo jātiek galā ar laulības problēmām un tajā pašā laikā jārada bērnu acīs iespaids, ka ģimenē viss ir kārtībā. Viņai ir grūti, jo iekšēji viņa apzinās, ka nekas nav kārtībā, kaut arī viņai jāizturas gluži pretēji, lai pasargātu bērnus no nevajadzīgiem pārdzīvojumiem.</i></p> <p style="text-align: right;">Vērtējums 3 punkti,</p>

jo raksturoti konflikta cēloņi un izpausmes, šķirts iekšējais un ārējais konflikts.
<p><i>Lugas fragmentā konflikts norisinās starp māti un dēlu. Konflikts ir diezgan nopietns un var nojaust, ka tas jau ir ieildzis. Elvis (dēls) jūtas nesaprasts ģimenē, viņu ļoti uztrauc vecāku attiecības un nesaskaņas starp vecākiem, viņš vēlas palīdzēt atrisināt nesaskaņas, izdibināt to cēloņus, bet māte uzskata, ka dēls ir pārāk jauns, lai to spētu. Manuprāt, konflikts rodas tādēļ, ka satiekas cilvēki dažādā vecumā un ar dažādu dzīves pieredzi. Pēc manām domām, katrai no konfliktējošajām pusēm ir sava taisnība un nepareiza rīcība. Māte ar savu rīcību cenšas paglābt dēlu no pieaugušo dzīves problēmām, toties viņa liedz Elvim iespēju izprast problēmu un izdarīt secinājumus, lai turpmāk dzīvē nepieļautu līdzīgas kļūdas. Elvim piemīt jaunības maksimālisms, kurš neļauj izpētīt problēmu no visiem skata punktiem (arī no vecāku).</i></p> <p style="text-align: right;">Vērtējums 2 punkti, jo raksturots tikai viens konflikta aspekts.</p>
<p><i>Konflikts rodas starp Elvi un Indru. Elvis nesaprot notiekošo, savukārt Indra nevēlas neko paskaidrot, uzskatīdama, ka Elvis nespēs viņu saprast un ka tā ir viņas personiskā darīšana. Elvis pēc Vecāsmātes ieteikuma mēģina panākt pretī, taču Indra ar savu neuzticību panāk tikai lielāku antipātiju no Elvja puses.</i></p> <p style="text-align: right;">Vērtējums 1 punkts, jo skaidrojumā pārstāstīts sižets.</p>
<p><i>Konflikts izveidojas, kad Elvis mātei uzdeva jautājumu par mīlestību, ko tā nozīmē un kas tas ir, un konflikts beidzas ar jautājumu, kāpēc māte nemīl tēvu.</i></p> <p style="text-align: right;">Vērtējums 0 punktu, jo konflikts nav saprasts.</p>

3.	<p>B. Raksturojiet lugas fragmenta uzbūvi (kompozīciju, dialoga veidojumu, remarkas)!</p> <p><i>Tā kā dots tikai lugas fragments, nevar saskatīt visus kompozīcijas elementus, taču dažus var:</i></p> <p><i>Ievadījums – Elvis ar Vecomāti dzer tēju un sarunājas; kāpinājums – istabā ienāk Elvja māte Indra; sarežģījums – Elvis sāk sarunu ar māti (vispirms mierīgā ceļā un vēlāk jau ar pārmetumiem); kulminācija – Elvis pasaka, ka ienīst savus vecākus. Šis lugas fragments ir bez atrisinājuma. Fragmenta sākumā dialogs veidojas starp Elvi un Vecomāti, kuri mierīgi sarunājas, taču lugas otrajā daļā dialogs veidojas starp Elvi un viņa māti, un te jau parādās savstarpēji pārmetumi. Īsi, aprauti teikumi, daudzas jautājuma un izsaukuma zīmes norāda uz tēlu emocionalitāti.</i></p> <p><i>Remarkas vēsta par darbības vietu – virtuve, darbības personām – Elvis, Vecāmāte, Indra, varoņu pārdzīvojumiem – drausmīgās dusmās, varoņu savstarpējām attiecībām – Elvis nobučo viņu uz vaiga.</i></p> <p style="text-align: right;">Vērtējums 3 punkti, jo raksturota uzbūve, dialogs un remarkas.</p>
	<p><i>Ekspozīcija – Elvja un Vecāsmātes saruna, dzerot tēju; sarežģījums – Indras atnākšana; kāpinājums – Elvja un Indras saruna; kulminācija – Elvis pasaka, ka ienīst vecākus. Dialogs ir spraigs, norisinās starp diviem, retāk trijiem varoņiem. Remarkas sastopamas salīdzinoši maz. Tajās autors informē mūs par darbībām, ko veic galvenie varoņi, pavisam maz informē par ārējo izskatu. Remarkas ir īsas, kodolīgas.</i></p> <p style="text-align: right;">Vērtējums 2 punkti, jo uzbūve raksturota saistībā ar sižetu, pieminēts gan dialogs, gan remarkas.</p>

Fragmenta kompozīcija ir lineāra. Ir vērojama darbības attīstība, pieaugot emocionālai spriedzei, mainoties tēliem. Nav konkrētu motīvu, kas atkārtotos. Dialogi veidoti klasiskā formā. Tēlu replikas savienojas, tie pārtrauc viens otru, tāpēc attēlotā saruna šķiet reālāka, tēli emocionāli nav attālināti, ir pievērsušies viens otram. Dialogos katrs tēls pārsvarā runā īsi, tāpēc šķiet, ka saruna notiek raiti.

Vērtējums 1 punkts,
jo fragmenta uzbūve raksturota abstrakti un pārprotami.

Lugas fragments veidots dialoga formā.

Vērtējums 0 punktu,
jo izmantoti jebkuru dramatisku tekstu raksturojoši jēdzieni.

4.

C. Raksturojiet lugas varoņus un to savstarpējās attiecības!

Vecāmāte ir veca, dzīvesgudra sieviete, kura savas dzīves laikā ir daudz pieredzējusi. Viņa ir mierīga, saprotoša, tāpēc neaizsvilstas, kad mazdēls pasaka kādu muļķību, jo pati taču arī kādreiz tāda bija. Viņa var dot padomus un neņems ļaunā, ja tos atteiksies pieņemt. Vecāmāte ir ļoti nosvērta, kas viņas attiecības ar apkārtējiem tikai atvieglo.

Elvis ir jauns, pārgalvīgs, kā jau jebkurš pusaudzis, kuram šķiet, ka viņš visu zina labāk. Domā, ka ir ļoti patstāvīgs, pat pārāk, to uzsver attiecībās ar vecmāmiņu, mammu. Viņš apzināti nevēlas nevienu sāpināt, bet, pasakot ko nepadomātu, to var izdarīt. Vecmāmiņa jau izturēsies ar sapratni, bet mammai tas var ļoti sāpēt. Un šādi arī Elvis sāpina savu mammu visvairāk. Elvis ir ļoti pašpārliecināts, pārpildīts ar jaunības maksimālismu, bet brīžiem tomēr ir arī ļoti iejūtīgs pret vecmāmiņu, arī māti. Indra ir vienkārša sieviete, kas cenšas rūpēties par savu ģimeni. Viņai nav svešas sadzīviskas problēmas, tikai šķiet, ka viņa ar tām nespēj tikt galā. Dēls ģimenes nesaskaņās vaino māti, kas to ļoti sāpina, bet tomēr patiesību viņa Elvim neatklāj, varbūt lai nesagrautu tēva autoritāti dēla acīs. Māte labāk izvēlas klusēt, kas arī noved strīdu līdz tik skumjam atrisinājumam.

Vērtējums 3 punkti,
jo raksturoti visi galvenie varoņi un viņu attiecības.

Elvis ir pusaudža gados, varbūt jau jauniešis, kuram liekas, ka visa pasaule griežas ap viņu. Indra ir sieviete, kas audzina trīs bērnus. Viņa ir noslogota darbā un attiecības ar vīru nav labas. Elvja vecāmāte ir gados vecāka sieviete, labsirdīga. Neskatoties uz to, ka pārējie nosoda Elvja rīcību, viņa uzskata, ka Elvim ir laba sirds. Attiecības starp mazdēlu un Vecmāti ir ļoti labas, sirsnīgas, toties starp dēlu un māti valda nesaprašanās.

Vērtējums 2 punkti,
jo galvenie varoņi un to attiecības raksturotas nepilnīgi.

Lugas varoņi ir māte Indra un dēls Elvis. Salīdzinājumā ar dēlu man māte man liekas jaukāka un mīļāka, jo viņa mīl savus bērnus un rūpējas par tiem, vienkārši viņas dzīvē iestājies grūts periods.

Vērtējums ir 1 punkts,
jo nav nosaukti visi varoņi un attiecības raksturotas pārprotami.

Lugā darbojas Elvis, Indra un Vecāmāte.

Vērtējums 0 punktu,
jo nav raksturoti ne varoņi, ne attiecības.

5.	B. Raksturojiet lugas valodu, tās nozīmi raksturu atklāsmē!
<p><i>Tekstā dominē sarunvaloda, jo sižets ir sadzīvisks, piemēram, sviests kaut kāds!, kāpēc jūs ar tēvu lecaties?, viss izčākst. Katra tēla runasveids atklāj viņa raksturu – Elvja runas maniere ir atbilstoša pusaudža slengam; Vecāsmātes valoda ir tēlaināka, kas parāda viņas dzīves pieredzi: Indras replikas ir īsas, aprautas, ar noklusējumiem.</i></p> <p><i>Tekstā ir daudz jautājuma, izsaukuma teikumu un arī noklusējumu, kas parāda fragmenta ekspresivitāti, emocionālo noskaņu. Īsi, aprauti teikumi liecina par varoņu nervozitāti un bailēm pateikt kaut ko lieku, piem., Jums taču jau sen...</i></p>	
<p>Vērtējums 3 punkti, jo minētas un raksturotas būtiskākās valodas parādības.</p>	
<p><i>Valodas leksikas iezīmes ir vairāki sarunvalodas vārdi, ko izmanto Elvis un kas atšķiras no citu varoņu valodas. Vecāmāte runā mierīgi, nesteidzīgi, īpaši tēlaini izsakās par mīlestību. Mātes Indras runā ir daudz trīspunkšu, kas ataino viņas tā brīža stāvokli. Lugas fragmentā ir arī daži tēlainās izteiksmes līdzekļi, piem., metafora – noslīkusi aiz laimes.</i></p>	
<p>Vērtējums 2 punkti, jo valodas īpatnības minētas neprecīzi.</p>	
<p><i>Tekstā tiek lietoti vienkārši paplašināti, salikti pakārtoti teikumi. Ir sastopami jautājuma un nepabeigti teikumi. Elvja valoda ir rupja, bet Indras valoda ir vienveidīga.</i></p>	
<p>Vērtējums 1 punkts, jo minētās valodas parādības ir abstraktas un tikai pastarpināti saistītas ar konkrētā teksta analīzi.</p>	
<p><i>Valoda veidota no stilistiski nepareiziem teikumiem.</i></p>	
<p>Vērtējums 0 punktu, jo valoda raksturota abstraktos jēdzienos.</p>	

6.	B. Raksturojiet lugas fragmenta tēmas aktualitāti!
<p><i>Lugas fragmenta tēma ir ļoti aktuāla, jo praktiski ir mūsdienu dzīves atainojums. Fragmentā tēloti notikumi, ar kuriem noteikti sastopas jebkurš mūsdienu pusaudzis, vecmāmiņa un māte. Vecmāmiņas tiek uzskatītas par vecmodīgām un neko no jaunās dzīves nesaprotošām personām. Pusaudžiem patīk konfliktēt, vienalga vai tā būtu māte, vecmāmiņa vai kāda cita persona. Viņi grib parādīt savu pastāvēt gribu un varu, savu šķietamo neatkarību. Mātes un vecāki vispār mūsdienās cenšas, lai ģimenei nekā netrūktu un tā būtu labi apgādāta. Šī iemesla dēļ nereti pasliktinās attiecības ģimenē, jo nav pietiekami daudz sarunu un saskarsmes starp ģimenes locekļiem.</i></p>	
<p>Vērtējums 3 punkti, jo aktualitāte saistīta ar fragmenta tēmu, paša pieredzi un ietver vispārinājumu.</p>	
<p><i>Attiecības ģimenē un iespējamie šķiršanās draudi ir ļoti aktuāla problēma mūsdienās. Nesaskaņas ģimenē mūsdienās arvien biežāk pamudina pusaudzi doties prom no mājām, aiziet no problēmām, Arī šajā lugā Elvis pēc strīda ar māti nolemj doties prom no mājām. Ģimenes attiecību tēma ir aktuāla ne tikai mūsdienās, bet arī iepriekš bija viena no populārākajām.</i></p>	
<p>Vērtējums 2 punkti, jo aktualitātes raksturojums neietver vispārinājumu.</p>	
<p><i>Paaudžu konflikts savstarpējās attiecībās mūsdienās ir ļoti aktuāls, jo paaudžu uzskati un dzīves vērtības ir krasi atšķirīgas, ņemot vērā gan straujo tehnoloģisko, gan sociālās dzīves attīstību. Pēdējo gadu desmitu laikā mainījušies gadsimtos nostiprinātie uzskati par laulību,</i></p>	

ģimenes dzīvi un mīlestību, kas veicina vecākās paaudzes neizpratni, tāpat kā jaunākās paaudzes vienkāršoti skatījumu uz dzīvi un attiecībām.

Vērtējums 1 punkts,
jo aktualitāte pastarpināti saistīta ar fragmenta tēmu.

Tēma ir un būs aktuāla. Mīlestība un jūtas, kā arī viss, kas tiek darīts, lai šī mīlestības uguns nenodzistu, ir īpaši aktuāla mūsdienās. Mīlestība ir ļoti neprognozējama, tāpēc vienmēr būs cilvēki, kam veiksies mīlestībā un tie darīs arī citus laimīgus, bet būs arī tādi, kam veiksies mazāk un tie savu laimi varbūt nekad neredzēs.

Vērtējums 0 punktu,
jo aktualitāte nav saistīta ar konkrēto tekstu.

Dzejas analīze

C

Ojārs Vācietis

Pūt, vējiņi! (1968)

Tā ir tautas sirdsapziņa,
un tai mūžam tādai būt –
pūt, vējiņi, dzen laiviņu,
pūt, vējiņi, pūt...

Rijas klons vai pļavas ciņi,
vai nu vagars, vai nu jods
un tik vien tā “pūtvējiņi”,
cik tu Jāņu naktī zodz.

Esi mierīgs, dzīvo rāmi,
kamēr kauli sausi kalst.
Dieviņš aizdos savu prāmi
noklūt tur, kur veļu valsts.

Pūt, vējiņi, dzen laiviņu,
aizdzen mani kapsētā!

Muižas svilst kā darvas ķīpas...
Platā mugurā kā galds
Piektais gads velk savas strīpas –
apkārt sarkans, vidū balts.

Pārāk cieta āda viņiem,
tad lai palīdz miets un “Pļi!”,*
nav nekāda “putvejiņi”,
ir – “Bože, carjā hraņi!”.**

Pūt, vējiņi, dzen laiviņu,
aizdzen mani katorgā!

Durkli zemē, plecā somu,
“Pūt, vējiņi”, spārnus plet,
pietiek pelēt, jāsāk domāt,
pietiek kaut – un jāiet sēt.

Paliek gaisā sapņi zili,
ej, kur tālums gaida zils!
Laiks. Un svešā Pēterpilī
sākas tava Pēterpils.

Pūt, vējiņi, dzen laiviņu,
aizdzen Revolūcijā!

* Pļi (kr. val.) – ‘šauj!’

** Bože, carjā hraņi (kr. val.) – ‘Dievs, sargi caru!’

Sarkanais, nāc stājies strīpā
te, kur sarkans apklāts galds,
kas uz pleciem tev par strīpām –
apkārt sarkans, vidū balts?

Turi muti! Stāvi klusu!
Lai tur muti tavējs mūžs!
Zinām sen – uz kuru pusi
tavi “pūtvējiņi” pūš.

Pūt, vējiņi, dzen laiviņu
vai nu tur... vai Vorkutā.

Atkal liktens bungas uzsit,
atkal viņam nirdzīgs spīts:
vienam stobrs uz vakarpusi,
otram ņemts uz grauda rīts.

“Pūt, vējiņi” vienāds šķietas
tiem, kas abās pusēs līmst...
Divas laivas stāv uz vietas
un pat arī varbūt – grimst.

Pūt, vējiņi, dzen laiviņu
Borovskā un Volhovā!

“Pūt, vējiņi”, skani saldi,
kaut tavs mūžs pēc nāves salds –
neviens skangals tā nav skaldīts,
neviens pīslis tā nav malts.

Pūt, vējiņi, cik ir dūšas, –
ne tik viegli masti lūst,
pūt, vējiņi, kamēr pūšas,
kamēr buras ir, kur pūst!

Pūt, vējiņi, dzen laiviņu,
aizdzen tautu mūžībā!

Tā ir tautas sirdsapziņa,
un tai mūžam tādai būt –
pūt, vējiņi, dzen laiviņu,
pūt, vējiņi, pūt...

1.	C. Nosauciet un raksturojiet dzejoļa motīvu!
<p><i>Dzejoļa motīvs ir latviešu nacionālās pašapziņas un tautas mūžīgo vērtību saglabāšana. Dzejolī ir atainots latviešu tautas spīts, sīkstums un lepnums saistībā ar būtiskiem vēsturiskiem notikumiem – 1905.gada revolūciju, latviešu strēlnieku cīņām, Latvijas valsts tapšanu, okupāciju, pēckara traģiku. “Pūt, vējiņi” ir kā savdabīgs motīvs un dziesma vienkopus. No vienas puses – tautas sirdsapziņas uzturētājs, no otras – dziesma ir tautas tradīcija, mūžīga vērtība, garīgums, savukārt garīgumu veido latvieša pašapziņa, pašvērtība un pašvērtējums.</i></p>	
<p>Vērtējums 3 punkti, jo motīvs nosaukts un raksturots.</p>	
<p><i>Dzejoļa motīvs ir latviešu tautas mūžīgo vērtību saglabāšana. Dzejolī ir atainots lepnums saistībā ar vēsturiskiem notikumiem Latvijā. “Pūt, vējiņi” vieno tautu visos laikos, arī mūžībā.</i></p>	
<p>Vērtējums 2 punkti, jo motīvs ir nosaukts, bet raksturots vispārīgi.</p>	
<p><i>Dzejoļa motīvs ir latviešu tautas pašapziņa.</i></p>	
<p>Vērtējums 1 punkts, jo motīvs tikai nosaukts.</p>	
<p><i>Dzejoļa motīvs ir par latviešu populāro dziesmu.</i></p>	
<p>Vērtējums 0 punktu, jo nepareiza atbilde.</p>	

2.	C. Raksturojiet dzejoļa liriskā “Es” pārdzīvojumu!
<p><i>Liriskā “Es” pārdzīvojumā ir jaušama mūžīga kustība, viļņošanās, neatlaidība, nepadošanās un pārliecība. Liriskais “Es” vēlas būt brīvs un panākt šo brīvību ar savu atbildību, rakstura stingrību un vērtībām – nerimstošu cilvēka iekšējo virzītājspēku. Viņš apzinās šķēršļus, taču ir ironisks pret cilvēkiem, kurus aptur šķēršļi. Viņš negrasās atteikties no savas pārliecības un ticības sev vardarbības, varas, nežēlības un netaisnības priekšā. Liriskais “Es” saprot, ka viņa spēkos (un varbūt pienākumos) ir mainīt tagadni, un viņš aicina, iedvesmo nepadoties. Viņš ir saglabājis staltu stāju un lepnumu, kaut apzinās, cik traģiska izvēršas viņa izvēle tautai būtiskajos notikumos. Viņš ir uzstājīgs, nepiekāpīgs, un viņā mīt cīņas gars, vēlme sapurināt darbībai tautu, likt attapties tiem, kas priekšlaicīgi padevušies un samierinājušies. Viņš izjūt, cik gara spēka piepildīta ir tautas dziesma – “Pūt, vējiņi, pūt”.</i></p>	
<p>Vērtējums 3 punkti, jo raksturotas liriskā “Es” izjūtas, pārliecība atbilstoši dzejoļa motīvam.</p>	
<p><i>Liriskais “Es” alkst brīvības sev un tautai. Viņš ir gatavs cīnīties un aizstāvēt taisnīgumu, gatavs nenoklusēt t. s. neizdevīgos vēstures notikumus – Latvijas okupāciju un leģionāru cīņas. Liriskais “Es” ar mūžīgo tautas dziesmu aicina būt cīnītājiem un patriotiem. Liriskais “Es” ir patiess patriots.</i></p>	
<p>Vērtējums 2 punkti, raksturotas atsevišķas izjūtas.</p>	
<p><i>Liriskā “Es” pārdzīvojums ir atklāts “Pūt, vējiņi” dziesmā. Liriskā “Es” izjūtas ir klāt dažādiem vēstures notikumiem, piemēram, “Pūt, vējiņi, dzen laiviņu, aizdzen mani katorgā”, kad latvieši tika sodīti par piedalīšanos revolūcijā. Latviešu tautai un tāpat arī liriskajam “Es” ir smaga dzīve, jo “neviens skangals tā nav skaldīts, neviens pīslis tā nav malts”. Par katru notikumu ir pretēji viedokļi, bet ir jābūt savam. Liriskajam “Es” tāds noteikti ir, jo arī</i></p>	

O. Vācietis pats bija ļoti godīgs un patriotisks.

Vērtējums 1 punkts,
jo komentēti citāti.

Liriskais “Es” ir kāds vīrietis, kuram ir svarīga Latvijas vēsture un folklorā, tāpēc viņš apvieno vēsturi ar visiem zināmo tautas dziesmu “Pūt, vējiņi”. To dzied bieži, arī mājās un skolā. Vairākas rindas ir mainītas, piem., “aizden tautu mūžībā”, lai parādītu, ka latvieši būs vienmēr.

Vērtējums 0 punktu,
jo komentēta dzejolī izmantotā tautas dziesma, vienkāršota liriskā “Es” jēga.

3.

C. Raksturojiet dzejoļa kompozīciju, panta formu, ritmu!

Dzejolī ir 2 kompozīcijas veidi – refrēns, gredzens. Panti, kas līdzīgi piedziedājumam atkārtojas, uztur klātesošu dziesmas kā tradīcijas un mūžības vērtību. Refrēns atgādina tautai par tās sirdsapziņu un pašvērtību. Gredzenveida kompozīcija ir turpinājuma, nākamības rādītājs. Katrs apietais aplis vēstures krustcelēs ir attīstība, saglabājot esošās vērtības.

Dzejolī ir dažādu veidu panti, jo izjūtu kāpinājums ir atšķirīgs. Distihs ir katra cilvēka saruna ar savu sirdsapziņu, galēja izvēle, nav nekā lieka. Tradicionālie četrpanti atspoguļo notikumu vēsturisko sakārtotību, laika neitralitāti, arī skaidru ceļu un pārliecību. Lietotās krusteniskās atskaņas ir šaubu un meklējumu skaņu zīmes. Dzejolī, manuprāt, dominē divpēdu trohajs, lai uzturētu liriskā “Es” izjūtu un domas noteiktību.

Vērtējums 3 punkti,
jo pareizi nosaukta un raksturota kompozīcija, pants un ritms.

Dzejolī ir gredzenveida kompozīcija, ko var uztvert kā tautas pastāvēšanas turpināšanos, attīstību.

Dzejolī ir dažādu veidu panti – divrindes un četrindes, jo izjūtu kāpinājums ir atšķirīgs. Ir lietotas krusteniskās atskaņas un divpēdu trohajs, lai uzturētu liriskā “Es” izjūtu un domas noteiktību.

Vērtējums 2 punkti,
jo pareizi nosaukti 4 elementi un raksturoti 2 elementi.

Dzejolī ir gredzenveida kompozīcija. Dzejolī ir dažādu veidu panti – divrindes un četrindes.

Dzejolī ir dažādu veidu panti – divrindes un četrindes, ritms – anapests.

Vērtējums 1 punkts,
jo pareizi nosaukti 2 elementi.

Dzejolī ir kompozīcija, panti un ritms.

Vērtējums 0 punktu,
jo nosaukts nekonkrēti.

4.

C. Raksturojiet dzejoļa tēlus!

Dzejoļa pamattēls/makrotēls/koptēls ir tautas dziesma “Pūt vējiņi”, kura ietver latviešu tautas tradīcijas, mūžības noskaņas. Dziesma ir izpausta tautas identitāte un pašapziņa, tā vieno un liek saņemties, uzvarēt. Dziesma dzejolī atgādina, ka ir svarīgi sadzirdēt savu sirdsapziņu un iekšējo balsi.

Citi tēli/mikrotēli ir laiviņa, vējiņš ar raksturīgo tautas dziesmas deminutīvu formu, taču būtiskās situācijās laiviņa jau ir laiva – “divas laivas stāv uz vietas un varbūt arī grimst”. Laivas kustība uz vienu vai otru pusi ir cilvēka izvēles noteikta, no izvēles atkarīgs cilvēka un tautas ceļš

nākotnē.

Skarbas ir kapsētas un katorgas vīzijas – tautu sagaida iznīcība, ja tā pakļausies apspiestībai un varai. Asās strīpas (“apkārt sarkans, vidū balts”) Latvijas karoga krāsās pauž tautu vienojošo domu, galveno ideju, kuras dēļ cīnīties, aizstāvēt brīvību.

Vērtējums 3 punkti,
jo nosaukti 6 un raksturoti 4 tēli.

Dzejoļa pamattēls/makrotēls/koptēls ir tautas dziesma “Pūt vējiņi”, kura ietver latviešu tautas tradīcijas, mūžības noskaņas. Dziesma ir izpausta tautas identitāte un pašapziņa, tā vieno un liek saņemties, uzvarēt. Dziesma dzejolī atgādina, ka ir svarīgi sadzirdēt savu sirdsapziņu un iekšējo balsi.

Citi tēli/mikrotēli ir laiviņa, vējiņš ar raksturīgo tautas dziesmas deminutīvu formu, taču būtiskās situācijās laiviņa jau ir laiva – “divas laivas stāv uz vietas un varbūt arī grimst”. Laivas kustība uz vienu vai otru pusi ir cilvēka izvēles noteikta, no izvēles atkarīgs cilvēka un tautas ceļš nākotnē.

Citi tēli ir kapsētas un katorga, Revolūcija, sarkanais.

Vērtējums 2 punkti,
jo 7 tēli nosaukti, 2 – raksturoti.

Dzejoļa tēls ir tautas dziesma “Pūt vējiņi”, kura ietver latviešu tautas tradīcijas, mūžības noskaņas. Dziesma ir izpausta tautas identitāte un pašapziņa, tā vieno un liek saņemties, uzvarēt. Dziesma dzejolī atgādina, ka ir svarīgi sadzirdēt savu sirdsapziņu un iekšējo balsi.

Citi tēli ir laiviņa, vējiņš, katorga, Revolūcija u.c.

Vērtējums ir 1 punkts,
jo nosaukti 5 tēli, bet raksturoti tikai viens.

Dzejoļa tēls ir liriskais “Es” ar skarbu pieredzi, reizēm pavīd viņa optimisms, tēls ir dieviņš, kurš aizdos savu prāmi.

Vērtējums 0 punktu,
jo tēli nav raksturoti.

5.

C. Raksturojiet dzejolī izmantotos mākslinieciskās izteiksmes līdzekļus!

Dzejolī ir tautas sirdsapziņas simbols – tautas dziesma “Pūt, vējiņi”, Revolūcija – būtisku, neatgriezenisku pārmaiņu simbols. Sakāpinātas emocijas uzjundī epitēti, piem., “ņirdzīgs spīts”, raupjas personifikācijas, piem., “lai tur muti..mūžs”, “palīdz miets un plī”, “liktens bungas uzsit”, retoriskās uzrunas (Sarkanais, vējiņ). Īsā onomatopoēze “plī” liek domāt par cīņas jēgu un cenu. O. Vācieša izteiksmes līdzeklis ir arī ironija (“dieviņš aizdos savu prāmi, nokļūt tur, kur veļu valsts”), kas realitāti paver citā gaismā, sapurinot un mudinot cilvēku domāt. Manuprāt, kopumā šāda izteiksme liek cilvēkam tiešāk saistīt notikumus ar sevi, nevis domāt, ka citi ko izlems un paveiks viņa vietā.

Vērtējums 3 punkti,
jo nosaukti 6 izteiksmes līdzekļi un visiem minēti piemēri,
un mēģināts rast pamatojumu to lietojumam.

Dzejolī ir tautas sirdsapziņas simbols – tautas dziesma “Pūt, vējiņi”. Sakāpinātas emocijas uzjundī epitēts “ņirdzīgs spīts”, personifikācija, “lai tur muti.. mūžs”, retoriskā uzruna (Sarkanais).

Vērtējums 2 punkti,
jo nosaukti 3 izteiksmes līdzekļi un visiem minēti pareizi piemēri.

Sakāpinātas emocijas pauž epitēts “ņirdzīgs spīts”, personifikācija, piem., “tavējs mūžs”.

Vērtējums 1 punkts,
jo nosaukti 2 izteiksmes līdzekļi un minēts 1 pareizs piemērs.

Dzejolī ir epitets un personifikācija.

Vērtējums 0 punktu,
jo nosaukti 2 izteiksmes līdzekļi, bet nav piemēru.

6.

C. Raksturojiet dzejoli paustā pārdzīvojuma aktualitāti!

Mūsdienās šķiet, ka tautas ir tā savstarpēji sajaukušās, ka ir īpaši grūti saglabāt nacionālo pašapziņu. Ir daudzas nācijas, kas sevi uzskata par pārākām, liekot citām justies mazām un nesvarīgām. Taču pašapziņa nav tautas skaitliskajā lielumā, bet katra cilvēka apziņā, jēgas izpratnē. Cilvēkam, apzinoties sevi kā garīgu būtni ar prātu un jūtām, sava sirdsapziņa jāsavieno ar tautas sirdsapziņu, tā panākot kopības izjūtu un atbildību. O.Vācieša dzejolī paustajam patriotismam ir Latvijas vēstures kontūras, bet kopības izjūtai arī pasaules vēstures kontūras.

Vērtējums 3 punkti,
jo raksturojums ietver vispārinājumu.

O.Vācieša dzejolī paustais patriotisms ir aktuāls, jo mums, latviešiem, ir svarīgi zināt savu vēsturi, tās svarīgākos notikumus. Katram ir jā saglabā vēsturiskā atmiņa, lai Latvija varētu pastāvēt mūžīgi. Man reizēm vajag daudz spēka un piepūles, lai varētu dzīvot saskaņā ar savu sirdsapziņu, domāt par visu tautu.

Vērtējums 2 punkti,
jo raksturojums neietver vispārinājumu.

O.Vācieša dzejolis vienmēr būs aktuāls, jo tajā ir mūsu tautas dziesma "Pūt, vējiņi", ko dzied lielos un mazos sarīkojumos, lielos un mazos svētkos. Šo dziesmu var uzskatīt par īpašu, jo tajā ir attēlots tautas liktenis. Mūsu ģimenē šo dziesmu dzied bieži, mums tā patīk. To dziedāja dzejnieka dzimšanas dienā Dailes teātrī 1983. gadā, tā parādot dziesmas un dzejas vienotību.

Vērtējums 1 punkts,
jo raksturojums pastarpināti saistīts ar dzejoļa motīvu.

Man ir aktuāla cilvēku attieksme pret vēsturi, arī Latvijas vēsturi. Es zinu daudzus, kas par vēsturi neinteresējas un nezina, kā patiesībā viss notika. Arī dzejnieks O.Vācietis aicina visus interesēties par vēsturi, zināt galveno par 1905.gadu, par strēlniekiem, par daudz ko citu. O.Vācietis māca un atgādina cilvēkiem par attieksmi pret vēsturi kopumā.

Vērtējums 0 punktu,
jo raksturojums nav saistīts ar konkrēto tekstu.